

w. dolnośląskie 1

2338

PARK W ŚMIAŁOWICACH
WOJ. WĄK BRZUCH

ANALIZA I OCENA WARTOŚCI ZABYTKOWYCH ZAŁOŻEŃ ZIELENI

Park, ogród, aleja, zielen towarzysząca

Rodzaj: klasztorny, zamkowy,
parku / ogrodu: pałacowy, dworski, miejski

Czas powstania: I poł. XIX w.

Forma stylowa: krajob.

Wielkość: 1,5 ha

Nazwa: ŚMIAŁOWICE

Adres: gm. Małuchowice

Województwo: MAŁOPOLSKA

Użytkownicy: 1. Rel. Spółdziel. Prac.
2. Lasy Państwowe

K R Y T E R I A

0	1	2	3
zły	mierny	dobry	b.dobry

A I.
Wartości
zabytkowe

Stopień przetrwania elementów dawnego układu przestrzennego

1. Osie i ciągi kompozycji /relacja z architekturą/	+			
2. Układ dróg	+			
3. Stopień przetrwania starodrzewia		+		
4. Układ wodny i pierw. ukształt. terenu		+		
5. Zachowanie dawnych elementów architektury i małej architektury			+	

II. Wartość układu przestrzennego

1. Jednorodność stylu całego układu lub wysoka czytelność nawarstwień stylowych	+			
2. Wartość historyczna układu /dawność/		+	+	
3. Wartość obiektów architektury			+	
4. Reprezentatywność lub unikalność w skali regionu lub kraju		+		
5. Wartości krajobrazowe i estetyczne		+		

III. Wartości tradycji historycznej /w sensie potencjalnych walorów turystycznych/

1. Związek obiektu z postaciami lub wydarzeniami historycznymi	+			

Wartości zabytkowe ogółem

9

B I.
Wartości
przyrodnicze i
ekologiczne

Wartości przyrodnicze i ekologiczne

1. Rzadkie gatunki drzew i krzewów			+	
2. Drzewa o charakterze pomników przyrody	+			
3. Intensywność zadrzewienia		+		
4. Stan zdrowotny drzewostanu		+		
5. Znaczenie ekologiczne		+		

Wartości przyrodnicze ogółem

5

362/78

Ogólna ocena obiektu

14

Analizę sporządził:

Data:

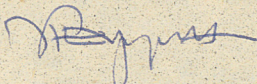
17-II-79.

Uwaga dotycząca koniecznej doraźnej interwencji w zakresie zmiany sposobu użytkowania obiektu oraz działań konserwatorskich w odniesieniu do zadrzewienia i obiektów architektonicznych - podać na odwrocie karty!

M. inw. 2338
BIBLIOTEKA
Zarząd Ochrony i Konserwacji Zesp. Pałac-Ogród
Muzeum Narodowego w Warszawie

ARCHIWUM
OŚRODEK OCHRONY
ZABYTKOWEGO KRAJOBRAZU
ul. Szwoleżerów 9 tel. 621 62 41 w. 244

Nr inw. 2338

Rodzaj dokumentacji	Katalog parków woj. wałbrzyskiego gmina Marcinowice tom
Autorzy opracowania	mgr Krzysztof Eysymontt mgr inż. Mirosław Kujawa
Konsultanci	mgr Krzysztof Eysymontt
Zlecniodawca	
Rok opracowania	1977
Miejsce przechowania niniejszego opracowania	

METRYCZKA PARKU - OGRODU

1.	<u>Adres: miejscowość /dzielnica, ulica, nr posesji/</u> SMIAŁOWICE		<u>gmina</u> Marcinowice	<u>Województwo</u> wałbrzyskie
2.	<u>Nazwa parku:</u> <u>aktualna:</u> -		<u>dawnaj</u> -	
3.	<u>Rodzaj parku i stan jego zachowania:</u> Park naturalny o cechach parku romantycznego. Teren parku zaniedbany - używany do celów gospodarczych /stacja paliw, hydrofornia/			
4.	<u>Czas powstania i najważniejsze fazy przekształceń:</u> Park powstał w latach 20-tych XIX wieku, <u>Autor:</u> ale większość drzew zwłaszcza aklimatyzowanych pochodzi z 2-giej połowy XIX w.			
5.	<u>Powierzchnia parku:</u> <u>Ogółem ha</u> 1,5	<u>w tym wód w ha</u> -	<u>Istniejące budynki:</u> 1. <u>O wartościach zabytkowych</u> Pałac	
6.	<u>Nr i data rejestru parku-ogrodu</u> 752/WŁ z 08.11.1980	<u>6^a. Opinia Komisji Konserwat.</u>	2. <u>Inne:</u> Budynki gospodarcze w podwórzu	
7.	<u>Użytkownicy obiektu:</u> Rolnicza Spółdzielnia Producyjna w Smiałowicach oraz Nadleśnictwo Świdnica			
8.	<u>Istniejące dokumentacje</u> <u>/data i autor/:</u>	<u>1. Pomiar sytuacyjno-wysokościowy:</u> brak		<u>2. Inwentaryzacja zieleni:</u> brak
	<u>3. Studium historyczne:</u>	<u>4. Założenia techniczne-ekonomiczne:</u> brak		<u>5. Dokumentacje branżowe, techniczne i ekspertyzy:</u> brak
9.	<u>Przeprowadzone remonty:</u>	<u>Budynków Pałac w trak-</u> <u>cie remontu</u>	<u>Parku</u> brak	<u>Metrykę sporządził mgr inż. M. Kujawa</u> <u>Data: Grudzień 1977 r.</u>

4.06.77.

I. KRÓTKA ANALIZA HISTORYCZNA

Wieś Śmiałowice posiada starą, średniowieczną metrykę. Już w 1473 roku jako pan dóbr występuje Mikołaj zwany Kirscholt. Później właścicielem dóbr jest gmina miejska w Świdnicy. Od 1502 roku dobra są w posiadaniu rodziny Seidlitzów. W czasie wojny trzydziestoletniej Seidlitzowie wyzbywają się swego folwarku w Śmiałowicach, po czym staje się on własnością kamery cesarskiej. W roku 1652 cesarz ofiarował folwark Jezuitom w Świdnicy.

W r. 1680 Jezuita wznoszą obok swego folwarku w Śmiałowicach nowy wielki dom mieszkalny - obecnie istniejący pałac. Nie wiemy dokładnie dla jakich celów przeznaczono ten budynek. Urządzono w nim kaplicę, z dużą salą jadalną i 15 niewielkich pokoi. Takie urządzenie budynku świadczy ~~wrx~~ wyraźnie, że przeznaczono go na mieszkanie zbiorowe. Był to zatem napewno rodzaj letniego domu przeznaczony dla Ojców.

Pierwotna architektura budynku uległa pewnej deformacji w czasie kolejnych przebudów i remontów jakie nastąpiły po przejęciu folwarku i jezuickiego domu przez nowych właścicieli. Nastąpiło to dopiero po kasacji zakonu w roku 1773, kiedy właścicielem domu i folwarku stał się graf von Schlabrendorf.

Nie znamy dat poszczególnych, widocznych dziś przebudów budynku. Wszystkie przebudowy nastąpiły jednak zapewne w XIX wieku. W latach 30-tych XIX wieku zapewne przebudowano elewacje dodając oknom nowe nadokienniki,

wykonując nad głównym wejściem do budynku nowy balkon. Później zapewne, bo już w drugiej połowie XIX wieku dobudowano po zachodniej stronie budynku przybudowę dopasowaną do wysokości i szerokości budynku i kryjąc ją wspólnym dachem. W dobudowie tej znalazły się duże pokoje oświetlone wielkimi oknami skierowanymi na nowourządzony park pałacowy.

Położenie rezydencji w pobliżu rzeki Bystrzycy, która płynie w tym miejscu poniżej terenu folwarku, tworząc stromą i wysoką skarpe, oraz sąsiedztwo leśnych terenów nadrzecznych - wszystko to stanowiło sprzyjające warunki na założenie parku. Jednocześnie jednak między domem Jezuitów, a późniejszym pałacem, rzeką i folwarcznymi polami niewiele pozostawało miejsca. Znacznie więcej powierzchni zajmowały podmokłe i zarosłe liściastym lasem tereny po drugiej stronie rzeki. Szerokość rzeki stanowiła jednak przeszkodę w adaptowaniu na park również terenu po drugiej stronie rzeki. Całe założenie dworskiego parku musiało się zatem ograniczyć do terenu przyległego bezpośrednio do pałacu i ograniczonego rzeką.

Pozostałości urządzeń jakie się jeszcze na tym terenie zachowały dają obraz intencji jakie mogły przyświecać założycielom tego "parku". Nazwa park określa w tym wypadku jedynie zupełnie naturalny charakter zarówno ukształtowania terenu, jak i materiału roślinnego oraz urządzenia jakie odpowiadają w swym charakterze duchowi parku romantycznego, zaskakującym jest jednak nieznaczny obszar jaki ten park obejmuje. Wielkością to założenie

odpowiada raczej ogrodowi przypałacowemu, chociaż w swej obecnej postaci nie ma wyraźnych śladów urządzeń ogrodowych.

Trudne do odczytania w obecnej postaci jest przeznaczenie wielkiego muru wzniesionego u podnóża skarpy terenowej, aż do poziomu na jakim postawiono pałac. W obecnej swej postaci mur ten spełnia rolę muru oporowego, ale ponieważ obejmuje jedynie bardzo niewielki obszar, można mieć niemal pewność, że nie był to mur oporowy istniejącego w tym miejscu ogrodu.

Sposób wykonania muru, jego profil i oskarpowanie płaskimi skarpami sprawia wrażenie konstrukcji wykonanej w nowszych już czasach, nie dawniej niż w XVII w. Mogła to być zatem konstrukcja wykonana już przez nowych właścicieli założenia dworskiego jakimi byli Jezuici. Założenie sklepionej piwnicy przemawia za przypuszczeniem, że wysoki mur oporowy służyć miał jako podmurowanie i fundament wznoszonego ponad skarpą terenową domu, czy może pawilonu. Nie można również wykluczyć chęci zbudowania samej piwnicy usytuowanej nad rzeką, po północnej stronie budynku mieszkalnego i mogącej być przeznaczona na przechowywanie lodu.

Urządzenie właściwego założenia dworsko-parkowego przypadło jednak na czasy, kiedy majątek wraz z budynkiem mieszkalnym przeszedł na własność świeckich właścicieli. Nie wcześniej niż w latach 20-tych XIX wieku wzniesiono rodzaj ogrodowej groty - piwnicy wzniesionej z kamienia i cegły, której nadano neogotycką formę.

Jest to jedyny obecnie zachowany ślad tego nowszego już założenia ogrodowo parkowego. Brak innych, istniejących zapewne dawniej, urządzeń ogrodowych nie pozwala na dokładniejsze określenie charakteru tego założenia. Zasadniczą rolę w tym założeniu miały zapewne malownicze położenie nad wyniosłym brzegiem rzeki i konfiguracja terenu. Naturalne elementy krajobrazu stanowić mogły o romantycznym niewątpliwie charakterze tego bardzo niewielkiego założenia dworskiego.

Literatura:

1. Heimatkalender für den Kreis Schweidnitz, zeszyt 1938r. s.81.
2. R. Weber, Schlesische Schlösser. Dresden 1909, t.I. s.18.
3. F.Z. Zimmermann, Beiträge zur Beschreibung von Schlesien. Brieg 1785. T.V, s.488.

II. CHARAKTERYSTYKA STANU ISTNIEJĄCEGO

1. Układ przestrzenny

W układzie całego założenia parkowego wyodrębniają się dwa różne rodzaje terenu w ukształtowaniu przestrzennym.

W bezpośrednim sąsiedztwie rezydencji i na zboczu opadającym ku Bystrzycy powstał niewielki park, który od zachodu ogranicza rzeka.

Obszar parku na wschód od przewężenia terenu między murem oporowym a rzeką przechodzi w leśny drzewostan nadrzeczny, w składzie którego dominują gatunki leśne /jesion, świerk i olsza/.

Park od pozostałego drzewostanu leśnego z dominującym zespołem drzew dębowo-jesionowym, zmieszany z pojedynczymi klonami i lipami jest oddzielony rzeką.

Rzeka Bystrzyca została uregulowana i przegrodzona jazem.

U podnóża zbocza, na którym wznoszą się zabudowania pałacowe, znajduje się kanał wyłożony kamieniami, prowadzący do młyna /obecnie nieużywany/.

Z nadrzecznego lasu wychodzi się na rozległą polanę /obecnie pastwisko/, na której centralnym elementem jest ciekawy widokowo egzemplarz dębu.

Poszczególne części obszaru opisywanego zostały następująco określone na załączonym do opracowania planie:

1. Pałac
2. Część parku przy pałacu ogrodzona siatką
 - a. Stacja paliw
3. Park na zboczu
 - b. Ruina źródła w grocie
 - c. Mur oporowy
 - d. Kanał
4. Park o charakterze leśnym
5. Polana
6. Drzewostan parkowy na zboczu k. kanału
7. Podwórze gospodarstwa
8. Drzewostan leśny nad rzeką

2. Skrócona inwentaryzacja roślin

Wyszczególnienie drzew

<i>Picea abies</i>	- świerk pospolity	4 szt.
<i>Fagus silvatica</i>	- buk pospolity	1 szt.
<i>Pinus strobus</i>	- sosna wejmutka	2 szt.
<i>Thuja plicata</i>	- żywotnik olbrzymi	3 szt.
<i>Fraxinus excelsior</i>	- jesion wyniosły	15 szt.
<i>Tilia cordata</i>	- lipa drobnolistna	3 szt.
<i>Quercus robur</i>	- dąb szypułkowy	11 szt.
<i>Acer pseudoplatanus</i>	- klon jawor	6 szt.
<i>Ulmus laevis</i>	- wiąz szypułkowy	6 szt.
<i>Larix europea</i>	- modrzew europejski	1 szt.
<i>Abies alba</i>	- jodła pospolita	1 szt.
<i>Juglans cinerea</i>	- orzech szary	1 szt.
<i>Tsuga canadensis</i>	- choina kanadyjska	2 szt.

Carpinus betulus	- grab pospolity	1 szt.
Acer platanoides	- klon pospolity	1 szt.
Pinus nigra	- sosna czarna	1 szt.

Drzewa najstarsze w wieku około 150 lat.

Pozostały drzewostan parkowy w otoczeniu pałacu w wieku od 100 - 120 lat.

W części parku oznaczonej nr 4 /drzewostan o charakterze leśnym/ wyróżniamy następujące drzewa:

jesion wyniosły	na 40 % powierzchni
olsza czarna	na 30 % powierzchni
świerk pospolity	na 30 % powierzchni
pojedynczo wiązy.	

W podszycie leśnym występuje bez czarny na 60 % powierzchni. Jest to drzewostan młody w wieku 35-45 lat, być może pochodzący z samosiewu.

Stan zdrowotny drzewostanu parkowego /ozn. nr 2, 3/ niezadowalający. Spotykamy drzewa uschnięte, na skutek zanieczyszczenia środowiska, wynikającego z prowadzonej budowy i założenia na tym terenie stacji paliw.

Stan zdrowotny drzewostanu leśnego dobry.

Brak drzew o cechach pomników przyrody.

3. Analiza stopnia zachowania układu zabytkowego

Układ zabytkowy nie zachował ~~sia~~ w sposób czytelny charakterystycznych elementów pierwotnego założenia.

Niewielki obszar parku /oznaczony nr 2/ położony w bezpośrednim sąsiedztwie pałacu został faktycznie włączony w obszar gospodarstwa. Powstała tutaj stacja paliw i hydrofornia a cały teren ogrodzono siatką.

Nastąpił rozdział terenu parku pod względem własności. Część parku na zboczu i nad rzeką weszła w skład lasów państwowych Nadleśnictwa Świdnica.

Stan drzewostanu w tej części parku jest lepszy, aczkolwiek zaniedbany.

Z zabytkowej groty pozostały tylko ruiny, jak również zachowały się tylko fundamenty po budynku nad kanałem. Sam kanał jest trudno dostrzegalny w gąszczu krzewów.

4. Rola obiektu w krajobrazie naturalnym

Cała rezydencja była malowniczo położona nad rzeką Bystrzycą.

Park stanowił cenne otoczenie budynku pałacowego i jako komponent krajobrazu nie powinien być naruszony.

III.6 WNIOSKI DOTYCZĄCE:

1. Granicy ochrony konserwatorskiej w zakresie:

a/ochrony układu parku.

Park łącznie z graniczącą powierzchnią leśną należy otoczyć ochroną konserwatorską, której granice oznaczono na planie.

b/ochrony ekologicznej:

Z uwagi na istniejące zagrożenie środowiska /stacja paliw, budowa, działalność rolna/ sprawa ochrony ekologicznej nabiera szczególnej wagi.

Proponuje się wprowadzenie ochrony ekologicznej parku i obszaru leśnego w granicach określonych na planie.

c/ochrony krajobrazowej.

Proponuje się objęcie tą formą ochrony zarówno obszaru

rezydencji jak i sąsiadującego drzewostanu, w tym również terenów leśnych nad rzeką.

2. Ewentualna zmiana dotychczasowego sposobu użytkowania powinna dotyczyć:

- a/zlikwidowania stacji paliw zlokalizowanej na obszarze parku
- b/zakazu użytkowania terenu parku do celów gospodarczych
- c/likwidacji prowizorycznego ogrodzenia.

3. Należy przewidzieć przeprowadzenie niezbędnych zabiegów renowacyjnych na terenie parku.

Ciekawe położenie budynku pałacu na wysokiej skarpie wzbogaca walory widokowe założenia.

W celu uzupełnienia ubytków zieleni należy opracować projekt szczegółowy, obejmujący renowację i adaptację parku do potrzeb obecnych.

Zdaniem autorów opracowania należy zaproponować wykorzystanie parku do celów rekreacji i uznania parku za obiekt zabytkowy.

Opracowanie otrzymują:

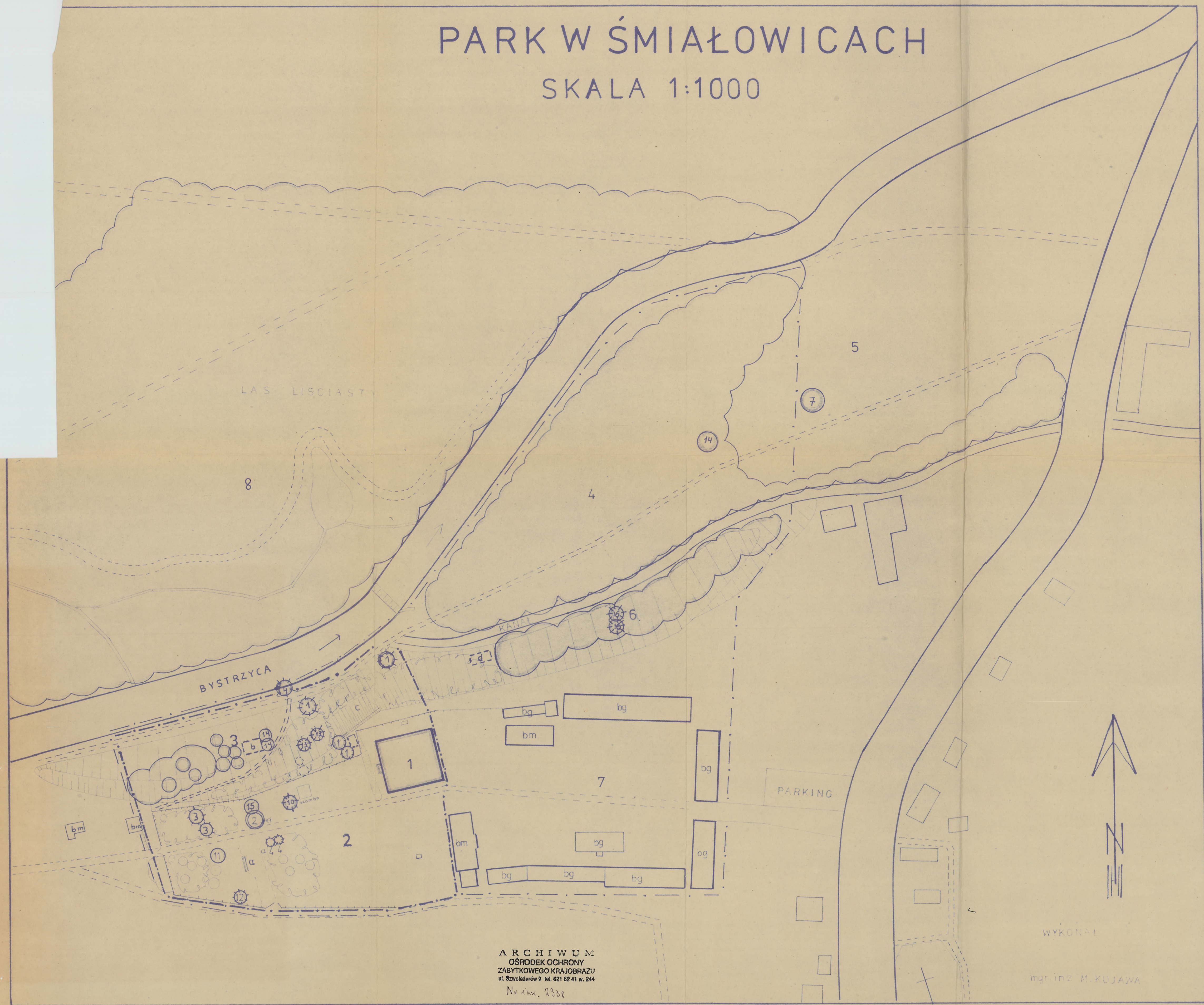
- 1.Ministerstwo Kultury i Sztuki w Warszawie
- 2.Wojewódzki Konserwator Zabytków w Wałbrzychu
- 3.Wojewódzki Konserwator Przyrody w Wałbrzychu
- 4.Biuro Studiów i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu
- 5.Urząd Gminy Marcinowice
- 6.Spółdzielnia Produkcyjna w Śmiałowicach

Autorzy:

.....mgr Krzysztof Eysymontt
.....mgr inż. Mirosław Kujawa

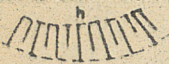

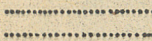
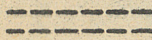

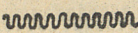

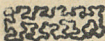
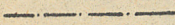
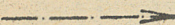
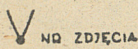
PARK W ŚMIAŁOWICACH

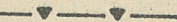
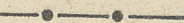

SKALA 1:1000

Podstawowe oznaczenia graficzne elementów planów dla celów ewidencjonowania zabytkowych założeń zieleni

	Aktualna granica parku
	Pierwotna granica parku
	Budynki murowane
	Budynki drewniane
	Budynki murowane o wartościach zabytkowych
	Budynki drewniane o wartościach zabytkowych
	Miejsca lub pozostałości budynków zabytkowych
	Rzeźby parkowe
	Ogrodzenie trwałe /z muru, kamienia, metalu, na podmurówce i słupach betonowych lub metalowych/
	Ogrodzenie trwałe o wartościach zabytkowych
	Ogrodzenie nietrwałe
	Bramy i furtki
a) b)	a) Aktualne wejście do parku b) Dawne wejście do parku
	Baseny, fontanny
	Rzeki, strumienie
	Naturalny zbiornik wodny
	Naturalny zbiornik wodny zarośnięty szuwarami

	<i>Skoray</i>
	<i>Drogi dawne dobrze zachowane</i>
	<i>Ślady dróg dawnych</i>
	<i>Drogi założone wóółtczenie</i>
	<i>Masyw starodrzewia</i>
	<i>Szpalerzy lub aleje</i>
	<i>Pojedyńcze stare drzewa liściaste i iglaste</i>
	<i>Drzewa uznane za pomniki przyrody</i>
	<i>Masyw drzewostanu młodego</i>
	<i>Pojedyńcze młode drzewa liściaste i iglaste</i>
	<i>Skupiny krzewów</i>
	<i>Zynoptoły</i>
	<i>Powierzchnie trawiaste</i>
	<i>Kwietniki</i>
	<i>Osie kompozycji</i>
	<i>Osie widokowe</i>
	<i>Stanowisko i kierunek wykonania zdjęcia fotograficznego</i>

	<i>Granice ochrony zabytkowego założenia</i>
	<i>Granice ochrony zewnętrznych powiązań widokowych</i>
	<i>Granice ochrony ekologicznej</i>
	<i>Ewentualne oznaczenia dodatkowe:</i>
	<i>Tnie po ściętych drzewach lub drzewa uschnięte</i>

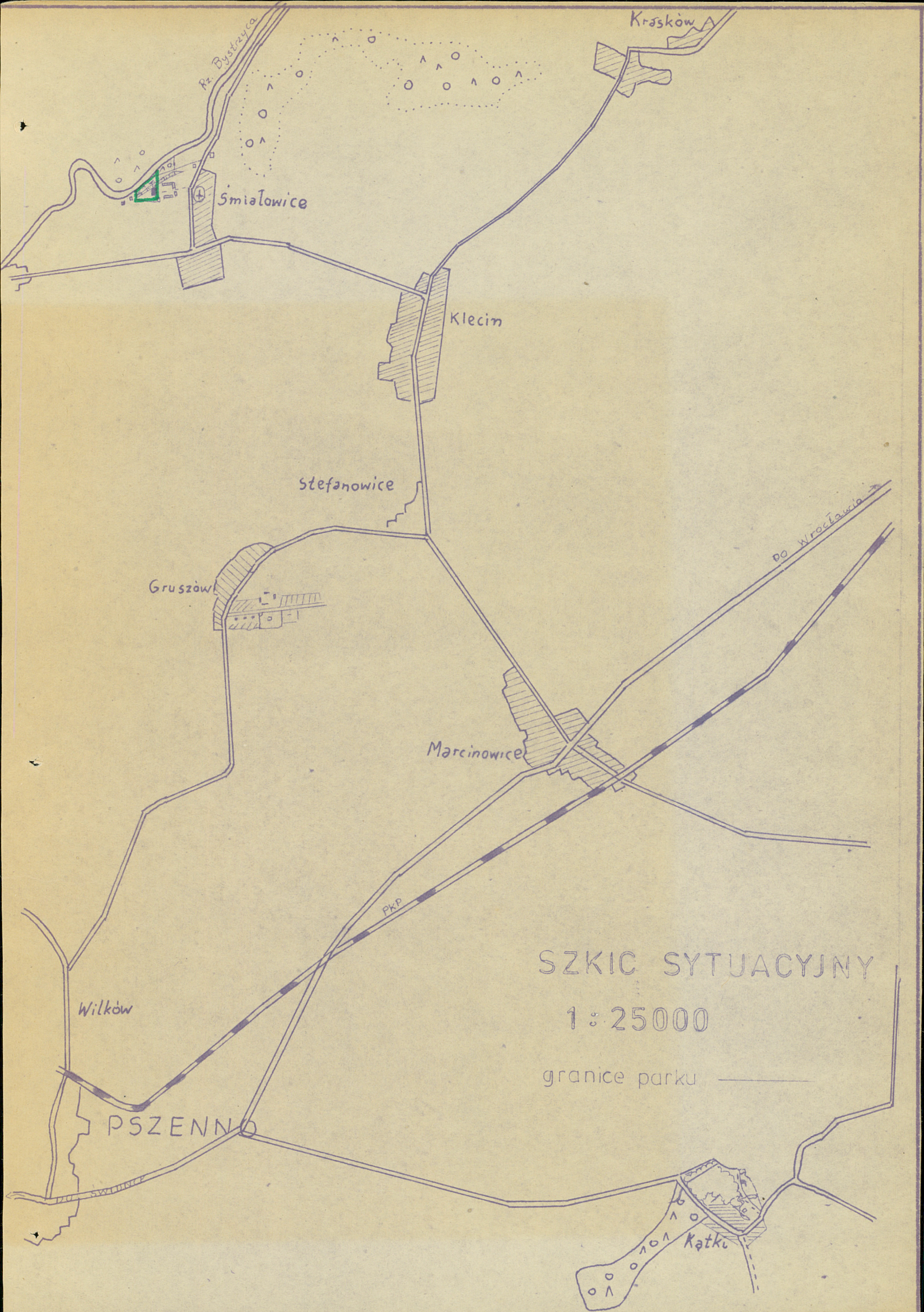
OBJAŚNIENIA DOTYCZĄCE WYKONANIA PLANU

1. Plan należy wykonać w skali 1:500, 1:1000, lub 1:2000 / podać również skalę liniową/.
2. Do planu należy dołączyć sytuację obiektu w terenie w skali 1:2000 z zaznaczeniem kierunku północnego.
3. Należy dołączyć do planu spis oznaczeń cyfrowych objaśniających:
 - a/ nazwę i rodzaj budynków oraz sposób ich użytkowania
 - b/ gatunki i pierśnice drzew o charakterze pomnikowym i drzew wyróżniających się specjalnymi cechami / rzadkie gatunki, ważny element kompozycyjny i.t.p.
4. Określić opisowo:
 - a/ sposób użytkowania terenów przyległych do obiektu / lasy, pola, łąki, zabudowania, sady i.t.p.
 - b/ urządzenia występujące na terenie obiektu nie objęte wyżej wymienionymi oznaczeniami / np. boiska, urządzenia zabawowe i.t.p.
5. Podać datę wykonania planu i nazwisko autora.

5.06.72

OZNACZENIE WYRÓŻNIAJĄCYCH SIĘ DRZEW

Oznaczenie na planie	Nazwa łacińska i polska
1	<i>Picea abies</i> - świerk pospolity
2	<i>Fagus silvatica</i> - buk pospolity
3	<i>Pinus strobus</i> - sosna wejmutka
4	<i>Thuja plicata</i> - żywotnik olbrzymi
5	<i>Fraxinus excelsior</i> - jesion wyniosły
6	<i>Tilia cordata</i> - lipa drobnolistna
7	<i>Quercus robur</i> - dąb szypułkowy
8	<i>Acer platanoides</i> - klon jawor
9	<i>Ulmus laevis</i> - wiąz szypułkowy
10	<i>Abies alba</i> - jodła pospolita
11	<i>Juglans cinerea</i> - orzech szary
12	<i>Larix europea</i> - modrzew europejski
13	<i>Tsuga canadensis</i> - choina kanadyjska
14	<i>Carpinus betulus</i> - grab pospolity
15	<i>Acer platanoides</i> - klon pospolity
16	<i>Pinus nigra</i> - sosna czarna

1. Widok na pałac od strony folwarku.
Wrzesień 1977.

2. Widok na pałac od strony parku.
Wrzesień 1977.

3. Ruina źródła-groty.
Wrzesień 1977.

4. Mur oporowy urwiska nad rzeką w pobliżu pałacu.
Wrzesień 1977.

5. Widok na park od strony zachodniej.
Wrzesień 1977.